

TEMATISKAIS PLĀNS

Tēma: Rietumeiropas civilizācija viduslaikos

Mērķis: veicināt izpratni par Rietumeiropas civilizācijas vēsturi viduslaikos, attīstīt izglītojamo analītiskās prasmes.

Stunda	Apakštēma/ laiks	Uzdevumi	Sagaidāmie rezultāti	Jēdzieni	Paņēmieni un metodes	Pārbaudes formas (ja ir)	Mājas uzdevumi
1.	Rietumeiropas periodizācijas īpatnības viduslaikos	<ul style="list-style-type: none"> - Aktualizēt zināšanas par viduslaiku periodizāciju, jēdzieniem; - Attīstīt prasmes analizēt dažādus vēstures notikumus (procesus), kuri varētu iezīmēt viduslaiku sākumu un beigas; - Pilnveidot prasmes apkopot faktus sava viedokļa pamatošanai. 	<ul style="list-style-type: none"> - Zina viduslaiku periodizācijas īpatnības; - Prot izskaidrot, lietot jēdzienus, kas raksturo viduslaikus; - Prot izvērtēt dažādas viduslaiku periodizācijas interpretācijas, paust savu argumentētu viedokli par viduslaiku hronoloģiskajām robežām. 	Viduslaiki	Darbs ar jēdzieniem, diskusija.		Darba lapa 1, 2. uzd.
2.-3.	Lielā tautu staigāšana	<ul style="list-style-type: none"> -Veidot priekšstatu par Lielās tautu staigāšanas radītajām izmaiņām Rietumeiropas telpā un sabiedrībā; -Pilnveidot prasmes orientēties kartē, saskatīt un raksturot teritoriālās un etniskās izmaiņas Rietumeiropas reģionā Agrajos viduslaikos; -Attīstīt prasmes iegūt informāciju vēstures avotā un 	<ul style="list-style-type: none"> -Izprot Lielās tautu staigāšanas cēloņus, notikumus, rezultātus un sekas; -Orientējas kartē: lokalizē tautas, valstis, raksturo izmaiņas Rietumeiropas kartē Agro viduslaiku periodā, parāda un nosauc Franku valsts paplašināšanas virzienus; 	Lielā tautu staigāšana, barbari, Karolingu renesanse, beneficijs, majordoms, marka	Darbs ar karti, jēdzieniem, rakstīto vēstures avotu. Diskusija.		Darba lapa 3, 1.uzd.

		interpretēt to; -Rosināt pārdomas par personības - Kārļa Lielā- lomu vēsturē.	-Prot iegūt tiešu un netiešu informāciju, izmantojot rakstīto vēstures avotu. -Izprot izcilas personības lomu vēstures procesos.				
4.	Eiropas valstis (X – XI gs.)	-Veidot izpratni par Eiropas valstu attīstību X –XI gs., izmaiņām Eiropas saimniecībā, pilsētu rašanos; -Pilnveidot prasmes orientēties kartē – lokalizēt viduslaiku valstis, aktualizēt mūsdienu Rietumeiropas politiskās kartes zināšanas, analizēt karti kā vēstures avotu par viduslaiku cilvēku priekšstatiem par telpu; - Attīstīt prasmes veikt secinājumus.	- Izprot Eiropas valstu attīstības tendences X – XI gs., valdnieku lomu valstu vēsturē, izvērtē izmaiņas Eiropas saimniecībā II g.t. sākumā; -Orientējas viduslaiku un mūsdienu Eiropas politiskajā kartē; -Prot analizēt viduslaiku karti kā vēstures avotu; -Veic secinājumus.	Trīslauku sistēma, rāte, cunfte, ģilde, šrāga, Hanza	Darbs ar karti. Kooperatīvā metode. Pārruna.		Darba lapa 5
5.– 6.	Vikingi	-Veidot priekšstatu par vikingu sirojumu, tirdzniecības braucienu, jaunu zemju kolonizēšanas cēloņiem, virzieniem un vikingu lomu Eiropas un pasaules vēsturē; - Apgūt tiešas un netiešas informācijas iegūšanas un izvērtēšanas prasmes rakstītajos vēstures avotos; -Pilnveidot prasmes pamatot savu viedokli argumentēta pārsprieduma formā.	-Ir izpratne par vikingu sirojumu, tirdzniecības braucienu, jaunu zemju kolonizēšanas cēloņiem, virzieniem, kā arī vikingu lomu Eiropas un pasaules vēsturē; -Prot iegūt un izvērtēt tiešo un netiešo informāciju no rakstītajiem vēstures avotiem; -Pamato savu viedokli argumentēta pārsprieduma formā.	Vikings, konungs, rūnas, skaldi, Edas	Darbs ar vēstures avotiem. Diskusija. Pārspriedums.		Darba lapa 6, 5. uzd.

7.-8.	Rietumeiropas sabiedrība	<ul style="list-style-type: none"> - Sniegt ieskatu viduslaiku sabiedrības struktūrā un raksturot sabiedrības kārtas; - Skaidrot feodālās iekārtas pamatprincipus; -Attīstīt jēdzienu definēšanas un lietošanas prasmes; - Attīstīt vēstures avotu analīzes prasmes. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ir priekšstats par viduslaiku sabiedrības struktūru, kārtām; - Izprot feodālās sabiedrības būtību, attiecību sistēmas specifiku; -Izprot laicīgās un garīgās varas būtību un izpausmes viduslaiku Eiropā; -Lieto vēstures jēdzienus sava viedokļa argumentēšanā; - Prot strādāt ar rakstītu tekstu un vizuālo materiālu, veikt avotu analīzi, apkopot tiešo un netiešo informāciju, veikt pamatotus secinājumus. 	Kārta, garīdznieki, mūki, pāvests, bruņinieki, zemnieki, pilsētnieki, meistars, māceklis, zellis, feods, feodālisms, vasalis, senjors, barons, grāfs, hercogs	Rakstīto un vizuālo vēstures avotu analīze - informācijas iegūšana, salīdzināšana un apkopošana. Diskusija.		Ja stundu laikā netiek izpildīti visi uzdevumi darba lapā, pabeigt mājās.
9.-10.	Krusta kari	<ul style="list-style-type: none"> -Veidot izpratni par krusta karu cēloņiem, virzieniem, rezultātiem un sekām; -Pilnveidot prasmes orientēties kartē – lokalizēt notikumus laikā un telpā; - Attīstīt analītiskās un argumentēšanas prasmes; -Rosināt pārdomas par tolerantas attieksmes pret citām kultūrām nozīmi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nosauc un raksturo krusta karu cēloņus, virzienus, rezultātus un sekas; -Orientējas kartē: parāda krusta karu virzienus; -Prot iegūt tiešu un netiešu informāciju vēstures avotā; -Prot izvērtēt notikumu, argumentēti izteikt savu viedokli; -Izprot tolerantas attieksmes pret citām kultūrām nozīmi. 	Katoliskā baznīca, pareizticīgā baznīca, musulmaņi, rekonkista, bruņinieku ordeņi	Darbs ar karti. Diskusija. Darbs ar vēstures avotu.		Ja stundu laikā netiek izpildīti visi uzdevumi Darba lapā 7, pabeigt mājās.

11.-12.	Rietumeiropas civilizācija vēlajos viduslaikos (XIV – XV gs.)	-Veidot priekšstatu par Rietumeiropas valstu attīstību, krīzēm un nelaimēm sabiedrībā vēlajos viduslaikos; - Attīstīt analītiskās un argumentēšanas prasmes.	-Ir izpratne par Rietumeiropas valstu attīstību, krīzēm un nelaimēm vēlajos viduslaikos; -Prot analizēt attēlus; -Raksturo Rietumeiropas valstis vēlajos viduslaikos.	Mēris, Aviņjonas gūsts, ūnija, husīti	Lekcija. Darbs ar vizuālajiem vēstures avotiem. Diskusija.		Ja stundu laikā netiek izpildīti visi uzdevumi Darba lapā 8, pabeigt mājās.
---------	--	---	---	---------------------------------------	---	--	---

II Ieteikumi skolotājam (izstrādāto *Darba lapu* izmantošanas iespējas).

Darba lapa 1

Šo darba lapu varētu izmantot, apgūstot tēmu „**Rietumeiropas periodizācijas īpatnības viduslaikos**”. Pirmajā uzdevumā skolotājs var papildināt jēdzienu sarakstu, var iekļaut arī personības. Pēc jēdzienu sagrupēšanas skolēni pāros (viens vai vairāki jēdzieni vienam pārim) var definēt un uzrakstīt teikumu, kur tiek lietots attiecīgais jēdziens, pēc tam klasē pārrunāt paveikto.

2. uzdevumu skolēniem var uzdot kā mājas darbu, lai attīstītu argumentēta viedokļa izteikšanas prasmes. Nākošajā stundā mājas darbu vajadzētu apspriest diskusijas veidā.

Darba lapa 2

Šo darba lapu varētu izmantot, apgūstot tēmu „**Lielā tautu staigāšana**”. Uzdevumu izpildē svarīgi uzsvērt trīs elementus – kristietību, barbaru tradīcijas un Romas mantojumu, - kuru sinkrētisms kļuva par Rietumeiropas viduslaiku civilizācijas pamatu. 2. uzdevumu skolēni var veikt grupās, darbu prezentējot.

Darba lapa 3

Šo darba lapu varētu izmantot, apgūstot tēmu „**Lielā tautu staigāšana**”. 2. uzdevumu skolēniem var uzdot kā mājas darbu, lai attīstītu argumentēta viedokļa izteikšanas prasmes. Nākošajā stundā mājas darbu vajadzētu apspriest diskusijas veidā. Skolēniem varētu atšķirties viedoklis Kārļa Lielā personības izvērtējumā: Kārli Lielo varētu vērtēt gan kā iekarotāju, gan kā Rietumeiropas vienotas kristīgās kultūrtelpas veidotāju.

Darba lapa 4

Šo darba lapu varētu izmantot, apgūstot tēmu „**Eiropas valstis (X - XI gs.)**”. Lai gūtu priekšstatu par valstu attīstību, valdnieku personībām, var izmantot kooperatīvo („zigzaga”) metodisko paņēmieni – grupās skolēni iepazīst vienu valsti un tās valdnieku, pēc tam jauktajās grupās apgūst visas personības un valstis.

4. uzdevumu var organizēt kā diskusiju, kurā būtu jāakcentē viduslaiku cilvēka domāšanas īpatnības, respektīvi, mitoloģiskajai domāšanai raksturīgā cilvēka kā kolektīva sastāvdaļas uztvere („es” = „mēs”), viduslaiku cilvēks nevarēja sevi iedomāties ārpus kolektīva. Korporācijas, piemēram, cunftes, ģildes, ordeņi reglamentēja un nodrošināja dažādas cilvēku dzīves sfēras – saimniecību, politiskās, sociālās tiesības u.c.

Darba lapa 5

Šo darba lapu varētu izmantot, apgūstot tēmu „**Eiropas valstis (X - XI gs.)**”. Darba lapa paredzēta skolēniem kā mājas darbs. Nākošajā stundā mājas darbu vajadzētu apspriest diskusijas veidā.

Raksturojot viduslaiku priekšstatus par telpu, būtu jāakcentē viduslaiku cilvēka domāšanas īpatnības - mitoloģiskajai domāšanai raksturīgā duālā pasaules uztvere (laba telpa = savējā, pazīstamā, ļauna (bailes iedvesošā) telpa = svešā, nepazīstamā). Attēlā Nr.1 ir attēlota kristīgā pasaule (krusta zīmes) kā pasaules centrs, attēlā Nr. 2 pasaule attēlota valstsābolā, kas ir valdnieka varas zīme, līdz ar to valdnieku parādot kā visas „labās” pasaules pārvaldnieku. Var rosināt skolēnus salīdzināt viņu un viduslaiku cilvēku telpas uztveri.

Darba lapa 6

Šo darba lapu varētu izmantot, apgūstot tēmu „**Vikingi**”. Rūnakmeņi ir nozīmīgs avots vikingu vēstures pētniecībā, jo satur objektīvu informāciju, pretstatā sāgām, kas ir subjektīva skandināvu mutvārdu daiļrade, pierakstītas laika posmā no 12. gs. beigām līdz 14. gs. 4. uzdevumā skolēni varētu saskatīt rūnakmeņu nozīmi vikingu pasaules uzskata, vērtību, izzināšanā. Skolēnus varētu rosināt salīdzināt uzrakstus rūnakmeņos un memoriālajos pieminekļos viņu dzimtas kapos (piemēram, vikingiem svarīga telpa (ģeogrāfiska vieta – jūrasbraucēji), mūsdienās – vērtība ir laiks, jo kapakmeņos iegravē dzīves gadus). 5. uzdevums paredzēts skolēniem kā mājas darbs, kas tiek vērtēts saskaņā ar vēstures centralizētajā eksāmenā izvirzītajiem vērtēšanas kritērijiem.

Darba lapa „Viduslaiku sabiedrības struktūra”

Šo darba lapu varētu izmantot, apgūstot tēmu „**Rietumeiropas sabiedrība**”. Iepazīstoties ar mūku dzīvesveidu, benediktiešu ordeni, varētu apskatīt arī citus viduslaiku ordeņus (piemēram, franciskāņu, dominikāņu, cisterciešu), pārrunāt atšķirības un šo atšķirību cēloņus starp slēgtajiem(benediktieši) un „atvērtajiem” (franciskāņi, dominikāņi) mūku ordeņiem. Skolēni varētu papildus meklēt informāciju par franciskāņu un dominikāņu darbību mūsdienu Latvijā. Senjora un vasaļa zvērestu skolēni pāros varētu izspēlēt kā lomu spēli.

Darba lapa 7

Šo darba lapu varētu izmantot, apgūstot tēmu „**Krusta kari**”. Apgūstot tēmu „Krusta kari,” skolēni var meklēt papildinformāciju par bruņinieku ordeņiem (darbu var organizēt grupās). 3. uzdevumu var organizēt kā diskusiju.

Papildjautājumi diskusijai „Romas pāvests Jānis Pāvils II (1920 – 2005) 2000. gadā atvainojās cilvēcei par krusta kariem. Izvērtējiet šo pāvesta darbību?”:

- Vai vardarbībai, noziegumiem ir noilgums?
- Vēsture – traucēklis vai palīgs mūsdienu pasaulē.
- Cilvēku un civilizāciju attiecību efektīvākais veidošanas princips – „.. Dzīvību pret dzīvību, aci pret aci, zobu pret zobu, roku pret roku, kāju pret kāju!” (5. Moz. 19:21) vai „..Mīliet savus ienaidniekus, labu dariet tiem, kas jūs ienīst!”(Lk. 6:27)?!

Darba lapa 8

Šo darba lapu varētu izmantot, apgūstot tēmu „**Rietumeiropas civilizācija vēlajos viduslaikos (XIV – XV)**”. 2. uzdevumu var organizēt kā grupu darbu, kur katra grupa izveido kādas valsts raksturojumu (tas var būt radošs, piemēram, kā dzejolis, plakāts, karikatūra u.c.), ko prezentē klasei. Šīs tēmas kontekstā skolēnus var rosināt vēsturnieka Johana Heizinga ideju par alegoriju dabā un vēstures notikumos attiecināt uz mūsdienām (piemēram, kādu gadalaiku skolēni saskata mūsdienu kultūrā, politikā, saimniecībā utml.).

III Darba lapu uzdevumu atbildes.

Darba lapas numurs	Uzdevums	Atbildes	
1.	1. uzd.	Senie laiki: faraons, impērija, piramīda, forums, Lielā tautu staigāšana, pāvests, agora, barbari, kristietība. Viduslaiki: Beneficijis, impērija, bruņinieks, vikingi, Lielā tautu staigāšana, Bizantija, pāvests, zellis, Hanza, dzimtcilvēks, patriarhs, cunfte, ģilde, islāms, Korāns, barbari, krusta kari, bruņinieku ordenis, kristietība.	
	2. uzd.	Precīzas atbildes šajā uzdevumā ir grūti prognozēt, tomēr skolēniem vajadzētu nosaukt dažādus faktus un prast pamatot, kāpēc tie tiek attiecināti uz „tumšajiem” vai „gaišajiem” viduslaikiem. Piemēram, „tumšie” viduslaiki - XIV gs. ebreju grautiņi; izglītības līmeņa kritums, salīdzinot ar antīko pasauli. „Gaišie” viduslaiki – sabiedrības korporatīvisms, universitātes.	
2.	1. uzd.	<ul style="list-style-type: none"> • Ziemeļģermāņi, sakši, franki, tīringi, langobardi, burgundi, alemaņi, vandāļi, ostgoti un citas ciltis, kas kartē ir iezīmētas atbilstoša krāsā. • Skolēniem vajadzētu saskatīt, ka daudzas no minētajām tautām mainīja savu dzīvesvietu, izveidoja patstāvīgas valstis t.s. barbaru valstis, piemēram, Franku valsts, Vestgotu valsts. Jāakcentē, ka notiek cilšu asimilācija. 	
	2. uzd.	<ul style="list-style-type: none"> • Rietumromas impērijas sabrukums, barbaru valstu izveide, jaunas viduslaiku sabiedrības veidošanās. 	
3.	1. uzd.	<ul style="list-style-type: none"> • Skolēni raksturo kartē redzamo, salīdzina Franku valsti Merovingu un Karolingu dinastiju valdīšanas laikā. Veic secinājumu, ka lielāko varenību Franku valsts sasniedza Kārļa Lielā valdīšanas laikā. 	
	2. uzd.	Skolēni izvērtē Kārļa Lielā personību, piemēklējot atbilstošus faktus.	
4.	1. uzd.	Pilnveidot prasmes orientēties kartē – lokalizēt viduslaiku valstis.	
		Viduslaiku valsts	Mūsdienu valstis
		Kordovas kalifāts	Spānija, Portugāle
		Normandijas hercogiste	Francija...
		Svētā Romas impērija	Vācija, Itālija, Šveice, Čehija...
		Kijevas kņaziste	Krievija, Baltkrievija, Ukraina, ...
	Bizantijas impērija	Turcija, Grieķija, ...	
2. uzd.		F Vilhelms	

		E	Kārlis Martels	
		A	Otons	
		B	Boļeslavs I	
		D	Ištvars	
		C	Kārlis Lielais	
	3. uzd.	Juvēlīzstrādājumus, pārtikas produktus, apavus, audumus, apģērbu, koka un metāla izstrādājumus.		
	4. uzd.	Skat. II sadaļu.		
5.	1. uzd.	Simboli	Simbolu skaidrojumi	
		Krusts	Kristietības simbols	
		Apaļš disks	Pilnības, pabeigtības simbols	
		Zobens un kronis	Valdnieka varas zīmes	
	2. uzd.	Skat. II sadaļu.		
6.	1. uzd.	<ul style="list-style-type: none"> • Caur Krievzemi uz Bizantiju; Rietumeiropa (Normandija!); jauno zemju atklāšana un kolonizēšana (Islande, Grenlande, Ņūfaunlenda); • Norvēģi, jo kolonizēja Islandes, Grenlandes salas un Ņūfaunlendas piekrasti. • Tirdzniecības ceļš starp vikingiem un bizantiešiem, no Baltijas jūras līdz Melnajai un Vidusjūrai, caur Krievzemi. 		
	2. uzd.	B – D – C - A		
	3. uzd.	<ul style="list-style-type: none"> • Skolēni avotā atrod vārdus, kas raksturo autora attieksmi, piemēram, „šausmas”, „ciest” un citi. Alkuīns negatīvi vērtē normānus, jo viņi ir pagāni un ir apgānījuši kristīgo baznīcu, bet Alkuīns ir kristietis. • Baznīcas izlaupīšana, priesteru slepkavības. 		
	4. uzd.	Tekstā ir pieminēta skandināvu dzīves un nāves vieta, ģimenes un mantiskais stāvoklis.		
	5. uzd.	Skat. II sadaļu.		
Viduslaiku sabiedrības struktūra	1. uzd.	<ul style="list-style-type: none"> • Zemnieki. • Strādāt un apgādāt pārējās kārtas. 		
	2. uzd.	<ul style="list-style-type: none"> • Atspoguļots viens no trijiem mūku svētsolījumiem – nabadzība. • Kloostera abatam. • Atbildes varētu būt dažādas, piemēram, lai materiālā pasaule netraucētu kalpot Dievam un nebūtu kārdinājumu, kas mudinātu grēkot (piemēram, skopums, skaudība u.c.). 		
	3. uzd.	<ul style="list-style-type: none"> • Zirgs, bruņas, vairogs, sirdsdāma, ģerbonis. • Skolēni piemin daiļās dāmas / sirdsdāmas pielūgsmi un apbrīnošanu viduslaiku dzejā. 		
7.	1. uzd.	<ul style="list-style-type: none"> • Bizantijas impērijas pareizticīgie. • „[...]griežos ar pazemīgu lūgumu, un nevis es, bet Tas Kungs[...]” – Dieva gribas izpildīšana, „[...]Austrumu kristiešus šo nežēlīgo ļaužu [musulmaņu] padzīšanā no kristīgās pasaules[...]”- kristietības aizstāvēšana pret Dieva ienaidniekiem un ticīgo aizstāvēšana pret neticīgajiem [musulmaņiem]. 		
	2. uzd.	<ul style="list-style-type: none"> • Tuvie Austrumi; • Pireneju pussala (rekonkista); • Baltijas jūras DA piekrastes zemes (tautu kristianizācija). <p>Anglijas, Francijas, Svētās Romas impērijas un citu valstu bruņinieki.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rietumu (katoļu) un Austrumu (pareizticīgo) kristiešu savstarpējās attiecības pakāpeniski pasliktinājās, īpaši, pēc IV Krusta kara, kad 		

		eiropieši izlaupīja Konstantinopoli. <ul style="list-style-type: none"> Sākumā krustnešus motivēja „svētā kara” ideja, bet krusta karu beigās par bruņinieku motivāciju bieži vien kļuva laupīšana un piedzīvojumu meklēšana. 								
	3. uzd.	Skat. II sadaļu.								
8.	1. uzd.	Mēris ir slimība, kas skar visu kārtu pārstāvjus, iespējams, par grēkiem. Slimība, kas maina cilvēka izkату un ir grūti ārstējama.								
	2. uzd.	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Valsts</th> <th>Raksturojums</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Polija</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Lietuva</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Zviedrija</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Valsts	Raksturojums	Polija		Lietuva		Zviedrija	
		Valsts	Raksturojums							
		Polija								
Lietuva										
Zviedrija										
Polija, jo, noslēdzot Kreves ūniju, Lietuvas lielkunigaitijai bija jāatdod iepriekš iekarotās Polijas karalistes teritorijas. Krēvas ūnijas noteikumi palika spēkā līdz 1569.g., kad tika noslēgta Ļubļinas ūnija.										

IV. Jēdzienu vārdnīca.

- Viduslaiki** - Laika posms no 476.g., kad sabruka Rietumromas impērija, līdz 1492.g., kad K.Kolumbs atklāja Ameriku. Viduslaikus iedala agrajos, vidējos un vēlajos viduslaikos.
- Lielā tautu staigāšana**
- Barbari** - Ģermāņu, slāvu, sarmatu u.c. cilšu pārvietošanās Viduseiropā un Romas impērijā IV – VII gs., veicināja Rietumromas impērijas sabrukumu.
- Majordoms** - (*gr. barbaros*) 1) Tā sengrieķi sauca tautas, kas runāja svešā valodā un kuru dzīvesveids atšķīrās no grieķu dzīvesveida; 2) Vēlāk romieši ar šo vārdu apzīmēja cilvēkus, kam nebija grieķiski-romiskās izglītības.
- Beneficijs** - (*lat. maior* – galvenais, *domus* – māja) augstākā galma amatpersona (V gs.b. – VII gs.) Franku valstī; sākotnēji mājas vecākais, pils pārvaldnieks, kurš uzraudzīja un kontrolēja karaļa īpašumus; ar laiku kļuva par galma augstāko amatpersonu.
- Feods** - (*lat. beneficium* – labdarība) – zemes īpašuma forma Franku valstī – zeme tiek piešķirta nevis privātīpašumā, bet nodota sava veida mūža valdījumā, un tās turētāja pienākums bija izmantot no zemes gūtos ienākumus bruņojuma un kaujas zirga iegādei un uzturēšanai, lai kalpotu karaspēkā kā jātnieku.
- Lēnis** - (*lat. feodum*) – lēnis. Zeme, amats un ienākumi, ko feodālis saņēma saskaņā ar lēņa tiesībām par militāra vai administratīva dienesta pildīšanu. Feods bija mantojams.
- Feodālisms** - (*vācu lehen*) – feods – zemes īpašums feodālismā, ko feodālis nodeva valdījumā savam vasalim. Senjors saglabāja savas īpašuma tiesības uz lēni un prasīja par to no vasaļa t.s. lēņa gaitas (dienestu karaspēkā). Lēņu sistēma izveidojās VIII gs. Franku valstī.
- Bruņinieks** - (*lat. feodum*) juridiskās attiecībās starp senjoriem un vasaļiem, kas saistītas ar zemes izlēnošanu; Rietumeiropā veidojās no V – XVIII gs. vidum.
- Vasalis** - Bruņās tērpts karotājs. Bruņinieks, saņemot feodu no senjora, deva uzticības zvērestu, iegādājās zirgu un bruņas, lai kalpotu senjora karaspēkā.
- Senjors** - Lēņa saņēmējs, no lielākā feodāļa (senjora) atkarīgs feodālis, kas no senjoriem saņēma valdījumā zemi un par to pildīja militāro dienestu.
- Senjors** - (*lat. senior* – vecāks) – viduslaikos lielu zemes gabalu īpašnieki (lēņa īpašnieki). Feodālajā hierarhijā par senjoriem sauca arī vasaļu grupas kungu.

Marka	- (<i>ģerm. – robežnovads</i>) – pierobežas administratīvie apgabali ar militāru pārvaldi Karolingu impērijā un Svētajā Romas impērijā, kuru pārvaldīja markgrāfi.
Karolingu renesanse	- Kultūras uzplaukums Franku valstī Kārļa Lielā un viņa pēcteču valdīšanas laikā VIII – IX gs.
Pāvests	- (<i>lat. Papa – tēvs</i>) – kristieši ar šādu uzrunu puda savu padevību garīgajam vadītājam. Romas bīskaps, katoļu baznīcas un Vatikāna valsts vadītājs. Katolicismā tiek uzskatīts par apustuļa Pētera tiešo pēcteci un Kristus vietvaldi virs zemes, autoritāte ticības un tikumības jautājumos, kura rokās koncentrējas augstākā vara pār baznīcu.
Patriarhs	- (<i>gr. Patriarhēs</i>) – bīskaps pareizticīgo baznīcā, kura pārziņā atradās liels baznīcas novads.
Trīslauku sistēma	- Saimniekošanas sistēma viduslaikos, kad zeme tiek sadalīta trijās daļās: vienā sēja ziemājus, otrā – vasarājus, bet trešo atstāja papuvē. Nomaina divlauku sistēmu, kas bija mazāk efektīva.
Cunfte	- (<i>vācu – zunft</i>) – atsevišķu amatu meistarų apvienība, kura tika izveidota savu ekonomisko un politisko tiesību aizsargāšanai. Vispirms radās Itālijā (ap X gs.), Francijā, Anglijā un Vācijā (XI – XII gs.).
Ģilde	- (<i>vācu – gilde</i>) – tirgotāju, amata meistarų un zeļļu apvienība, kas sargāja savu biedru intereses un privilēģijas. Pirmās ģildes izveidojās Rietumeiropā VII – VIII gs.
Šrāga	- (<i>vācu – schrage</i>) – ģilžu un cunftu statūti Vācijā.
Zellis	- Amatnieks, kas līdz meistara tiesību iegūšanai kalpo pie meistara par strādnieku.
Meistarstiķis jeb šedevrs	- Paraugdarbs, kas bija jāveic zellim, lai kļūtu par meistarų.
Mācekļis	- zemākās kategorijas cunftes amatnieks Eiropā viduslaikos.
Meistars	- Cunftes amatnieku hierarhijas augstākā pakāpe, kam drīkstēja piederēt darbnīcas un kas paši strādāja savā darbnīcā, drīkstēja nolīgt sev palīgus: zeļļus un mācekļus. Tikai meistariem bija tiesības piedalīties šrāgu izstrādē un vēlēt cunftes vecāko eltermani, kas reprezentēja cunfti ģildē. Meistari vēlēja arī eltermaņa piesēdētājus, kasieri, cunftes dzīru pārzini u.c. amatpersonas. Par meistarų varēja kļūt, pirms tam izejot mācekļa un zeļļa apmācības pakāpes.
Eltermanis	- ģildes vecākais viduslaikos.
Hanza	- (<i>vācu hanse</i>) – Vācijas tirdzniecības pilsētu savienība XIII – XVII gs. ārējās tirdzniecības nodrošināšanai. Hanzu nodibināja XIII gs. vidū Lībeka, Hamburga un Brēmene.
Zemniecība	- sabiedrības kārtā Eiropā, kuras pamatnodarbošanās bija lauksaimniecība.
Garīdzniecība	- sabiedrības kārtā Eiropā, kas ir iesvētītu profesionālu reliģiskā kulta kalpotāju kopums.
Bruņniecība	- sākotnēji karadraudzes smagi bruņotā kavalērija, bet vēlāk kārtā Rietumeiropā un Centrāleiropā XI-XVII gs. Plašākā nozīmē pie bruņniecības piederēja visi laicīgie feodāļi (kuri praktiski visi paši piedalījās karadarbībā), bet šaurākā - feodāļu vasaļi, kuru pamatpienākums bija militārais dienests sizerena labā - zvērot uzticību vasalis sniedza sizerenam roku, un ar to pašu roku senjors vasalim savukārt sniedza zemes lietošanas aktu jeb beneficiju. Savu uzplaukumu bruņniecība sasniedza XII-XV gs., taču jau XVI gs., parādoties pastāvīgām armijām un uguns šaujamočiem, bruņniecība pamazām zaudēja savu militāro nozīmi, transformējoties par muižniecību.
Vikings	- Skandināvu karotājs – jūras laupītājs, tirgotājs un jūrasbraucējs (VIII – XI gs.); Eiropā vikingsus dēvēja par normāņiem („ziemeļu vīriem”), Bizantijā – par varingiem, senajā Krievzemē - par varjagiem.
Konungs	- (<i>senskand. Konungr</i>) – skandināvu cilšu vadonis agrajos viduslaikos. Sākotnēji bija karadraudzes vadītājs (IX – XI gs.), vēlāk kļuva par karali.
Rūnas	- (<i>senskand. rūn – noslēpums</i>) – seno skandināvu un citu germāņu tautu raksts. Izveidojās ap II gs. b. Zīmes iegrieztas vai

iecirstas akmenī, metālā, kaulā. Lietotas galvenokārt kapakmeņu un sakrālajos uzrakstos. Rakstīts gan no kreisās uz labo pusi, gan otrādi.

- Eda** - Seno skandināvu mītu sakopojums. Vecākā Eda ir seno skandināvu mitoloģisko dziesmu un varoņdziesmu krājums. Rokrakstā izveidots XII gs. 2. pusē no dziesmām, kas sacerētas IX – XII gs. un saglabājušās tautas atmiņā pirmoreizi izdota XVII gs.
- Skaldi** - (*skand. skald*) – skandināvu dzejnieks un dziesminieks, parasti IX – XIII gs. norveģu un islandiešu galma dzejnieks. Zināmi ap 250 skaldiem. Ievērojamākais – islandiešu skalds Egils Skalagrimsons (X gs.)
- Krusta kari** - Katoļu baznīcas vadīti karagājieni pret cilticīgajiem, lai tos pievērstu kristietībai. 1095.g. pāvests Urbāns II aicināja atbrīvot svēto zemi (Jeruzalemi) no neticīgajiem. Ar to sākās krusta kari, kas ilga aptuveni 200 gadus (XI gs.b. – XIII gs.b.).
- Krustneši** - Krusta kara dalībnieki (ar krusta zīmi uz apģērba).
- Rekonkista** - (*spāņu reconquista* – atkarot) – Pireneju pussalas zemju atkarošana no musulmaņu (mauru) kundzības VIII – XV gs. Par rekonkistas sākumu uzskata kauju pie Kovadongas (718.g.), tajā astūrieši pirmo reizi sakāva arābus. XIII gs. vidū jau bija atkarota visa Pireneju pussala (izņemot Granādas emirātu, kuru atguva 1492.g.)
- Bruņinieku ordeņi** - krusta karu laikā izveidojusies mūku-bruņinieku brālība cīņai ar ķeceriem vai neticīgajiem: *milites Christi* (Kristus karavīri) jeb *milites Dei* (Dieva karavīri). Ordeņa dzīves kārtību regulēja īpaši noteikumi – statūti. Bez parastajiem mūka solījumiem (paklausības, šķīstības un nabadzības), ordeņa brāļiem vēl bija jādod solījumu dzīvi ziedot militārai cīņai ar ticības ienaidniekiem. Viens no vecākajiem bruņinieku ordeņiem bija Hospitāliešu ordenis (ap 1070), tam sekoja Templiešu ordenis (ap 1119), Teitoņu ordenis (ap 1190) u.c
- Latīņu impērija** - valsts, ko izveidoja IV Krusta kara laikā 1204. gadā iekarotās Bizantijas impērijas vietā. Martā tika parakstīta vienošanās starp Venēcijas dodžu Enriki Dandolo, Flandrijas grāfu Balduīnu, Monseratas markīzu Bonifāciju u.c. krustnešu vadītājiem, ka impērijas teritorija tiek sadalīta to starpā, bet no vienas ceturtdaļas teritorijas, ieskaitot Konstantinopoli, izveidota valsts ar vēlētu imperatoru. 1261. gadā tās teritoriju ieņēma Nikejas impērijas karaspēks, un Latīņu impērija beidza pastāvēt.
- Mauri** - (*gr. maurus* – tumšs) – viduslaikos Rietumeiropā – nosaukums visiem musulmaņiem, kas iekaroja Ziemeļāfriku un Pireneju pussalu VII – VIII gs.
- Melnais mēris** - pandēmija Eirāzijā un Ziemeļāfrikā XIV gadsimta vidū. Tiek lēsts, ka tajā mira vismaz 75 miljoni cilvēku. Par tās visticamāko izraisītāju tiek uzskatīts buboņu mēris.
- Husīti** - Jana Husa ideju piekritēji, kuri 1419. – 1437. g. piedalījās cīņās pret katoļu baznīcu un vācu feodāļu kundzību Čehijā.
- Ūnija** - Apvienība, valstu savienība viena valdnieka vadībā. Izveidota stiprākās valsts spiediena rezultātā vai uz līguma pamata (Krēvas ūnija – 1385. g., Kalmāras ūnija – 1397.g.).

V Personības.

- Hlodvigs I** - Franku valdnieks, Merovingu dinastijas pārstāvis (aptuveni no 481. – 511.g.). Pirmais no Franku valdniekiem, kas pieņēma kristietību. Viņa valdīšanas laikā tika kodificēts visvecākais franku tiesību krājums „Saliešu tiesības” (*Lex Salica*), līdz tam Franku valstī tiesības pastāvēja vien mutvārdu formā. „Saliešu tiesības” tiek uzskatīts par romiešu tiesību un baznīcas tiesību vismazāk ietekmēto ģermāņu tiesību kopumu.
- Nursijas Benedikts** - Romas pāvests (590 – 604). Veica aktīvu Rietumeiropas kristianizācijas misiju, piemēram, nosūtīja 40 benediktīniešu mūkus uz Angliju. Tie lika pamatus Vestminsteres, Kenterberijas un Jorkas bīskapijām. Gregors Lielais bija īsts reformators: lielu uzmanību viņš veltīja liturģijai.
- Gregors Lielais**

- Kārlis Martels** - Merovingu dinastijas karaļu majordoms Franku valstī (717 – 741). Kaujā pie Puatjē (732.g.) apturēja arābu ekspansiju Eiropā . Ieviesa beneficija sistēmu (skat. Jēdzieni).
- Rolands** - Leģendārs franku bruņinieks, Karolingu dinastijas karaļa Kārļa Lielā valdīšanas laikā (VIII gs.). Saskaņā ar leģendu, Rolands vadīja franku karaspēka daļu, kad pēc kaujas ar saraceņiem (musulmaņiem) pa Ronsevala aizu Pirenejos no Spānijas atgriezās Francijā. Saraceni aizā bija sarīkojuši slēpni un Rolanda karaspēka daļa tika atgriezta no galvenajiem spēkiem un pilnībā iznīcināta. Arī Rolands krita šajā kaujā. Pazīstamākā leģendas versija ir 11.gs. eposs Dziesma par Rolandu (*Chanson de Roland*). Par Rolanda varoņdarbu atgādina pieminekļi, kas slejas kādā kalna galotnē pie Ronsevala pilsētiņas Spānijas Pirenejos. Līdzīgi pieminekļi, kā simbols varonībai un drošsirdībai, uzstādīti daudzās Eiropas pilsētās, arī Rīgā.
- Pipins Īsais**
- Kārlis Lielais** - Franku karalis, Karolingu dinastijas pārstāvis (aptuveni no 751. - 768. g.). Pazīstams kā Kārļa Lielā tēvs. Aktīvi pievērsās politiskajai darbībai, uzsāka sadarbību ar pāvestu.
- Franku karalis, Karolingu dinastijas pārstāvis (742 - 814). 800. gadā Romas pāvests viņu kronēja par Romas ķeizaru. Izveidoja pirmo impēriju Rietumeiropas viduslaiku pasaulē. No Kārļa Lielā vārda (*Carolus*) cēlies vārds "karalis" ar tā locījumiem dažādās baltu (*Karalis, Karalius*) un slāvu valodās (*Král, Król, Kralj, Krúl, Крал, Краль, Король*), kā arī ungāru (*Király*) un turku valodā (*Kral*). Kārļa Lielā valdīšanas laikā Franku valsts piedzīvoja kultūras uzplaukumu.
- Otons I** - Svētās Romas impērijas dibinātājs (912 – 973), 962. gadā tika kronēts kā imperators (lat. *imperator Romanorum et Francorum*) un postulēja savu valsti kā antīkās Romas impērijas un Kārļa Lielā impērijas tiesību un teritoriju mantinieci. Kaut arī valsts reālais centrs atradās vācu zemēs, juridiski galvaspilsēta bija Roma, kurā tika kronēti visi impērijas valdnieki līdz pat XVI gs.
- Ištvars I (Stefans)** - Ungārijas karalistes pirmais karalis (kopš 1001.g.).
- Boleslavs I** - Polijas karalis (kopš 1025.g.)
- Hercogs Vilhelms** - Anglijas karalis (1066-1087) Kaujā pie Hastingsas (1066.g.) sakāva karali Haroldu Godvinsonu (*Harold Godwinson*). Hercogs Viljams tika kronēts par Anglijas karali Viljamu I. Šī notikuma rezultātā izveidojās t.s. anglonormāņu valsts, kurai puse teritorijas bija Britānijas salā, bet otra puse - kontinentā.
- Ēriks Rudais** - nodibināja pirmās skandināvu kolonijas Grenlandē (ap 982.g.).
- Leifs Ēriksons** - bija Īslandes vikings, pirmais zināmais eiropietis, kurš atklāja Ziemeļameriku (ap1000.g.), precīzāk, tās ziemeļaustrumu piekrastes daļu — Ņūfaundlendas salu, Labradoras pussalu un Bafina zemi mūsdienu Kanādā.
- Knuds I Lielais** - Dānijas, Norvēģijas, Zviedrijas un Anglijas karalis (1016-1035).
- Urbāns II** - Romas pāvests (1088 - 1099). 1095.gadā Klermonas koncilā pāvests aicināja atkarot no "neticīgajiem" Jeruzalemi, kas kļuva par ieganstu krusta kariem.
- Saladīns** - XII gadsimta kurdu izcelsmes karavadonis (īstajā vārdā – Jusufs). Ajubīdu dinastijas dibinātājs Ēģiptē, Sīrijā, Jemenā, Irākā, Hidžazā. Viņš aizsargāja savas zemes no krustnešiem un tos uzvarēja Otrajā krusta karā. Kad sākās Trešais krusta karš, Saladīna galvenais pretinieks bija Anglijas karalis Ričards I Lauvassirds. Arī šajā karā Saladīnam izdevās ievērojami novājināt krustnešu spēkus.
- Ričards I Lauvassirds** - Anglijas karalis (1189-1199). Trešā krusta kara dalībnieks.
- Filips II Augusts** - Francijas karalis (1180 – 1223). Trešā krusta kara dalībnieks.
- Frīdrihs I Barbarosa** - Svetas Romas imperijas imperators (1155 - 1190). Trešā krusta kara dalībnieks.
- Filips IV Skaistais** - Francijas karalis (1285 – 1314). Iesaistījās konfliktā ar pāvestu Bonifāciju VIII, tā rezultātā pāvestu rezidence tika pārcelta no Romas uz Aviņjonu Francijā (1309. -1377.g.) – t.s. „Aviņjonas gūsts”.
- Bonifācijs VIII** - Romas pāvests (1294 – 1303).

**Asīzes Francisks
Džons Viklifs**

- Katoļu svētais (1181 – 1226), franciskāņu mūku ordeņa dibinātājs.
- Oksfordas universitātes doktors un garīdznieks (1320 – 1384). Nosodīja grēku atlaišanu pret ziedojumiem. Pārtulkoja Bībeli angļu valodā.

Jans Huss

- Čehu nacionālais varonis, ķeceris Jans Huss (ap 1371. – 1415.g.) kritizēja katoliskās baznīcas darbību. Jana Husa sadedzināšana uz sārta izraisīja t.s. husītu karus (1419—1434) Čehijā.

Tamerlans

- Samarkandas emīrs (1336-1405), viens no lielākajiem iekarotājiem cilvēces vēsturē, Timurīdu dinastijas un mongoļu lielvalsts izveidotājs.

Žanna d'Arka

- pazīstama arī kā "Orleānas jaunava" (1412 – 1431), katoļu svētā, kā arī Francijas nacionālā varone, kas piedalījās Simtgadu karā.